

ПЕРСПЕКТИВНОСТ „МАЊИХ ВАЗДУХОПЛОВНИХ СНАГА“

Божидар М. Цмиљановић*
Војска Србије, Здружена оперативна команда ГШ ВС
Славиша И. Влацић**
Универзитет одбране у Београду, Војна академија,
Катедра војног ваздухопловства

У овом раду је извршена подела ваздухопловних снага према нивоу пројекције ваздухопловне моћи и дефинисање „мањих ваздухопловних снага“ према критеријумима оперативних способности и самодовољности снага. Описана је довољност ваздухопловне моћи и захтеви по питању места и улоге „мањих ваздухопловних снага“ у заштити националних вредности и интереса. Представљени су будући изазови од значаја на одлуку за поседовање и развој „мањих ваздухопловних снага“. Посебно је образложена неопходност одржања способности „мањих ваздухопловних снага“ и спречавање њиховог деградирања у категорију „урушених ваздухопловних снага“. Перспективност „мањих ваздухопловних снага“ приказана је кроз аспекте усклађивања дугорочног плана и програма развоја снага са политиком и стратегијом националне безбедности, професионалном стручности, као и кроз усмеравање ка развоју структуре снага. Представљен је начин уравнотежења низа различитих фактора као би у перспективи „мање ваздухопловне снаге“ остале релевантан чинилац у одбрани националне безбедности.

Кључне речи: *ваздухопловне снаге, стратегија, организација*

Увод

Рестриктивна буџетска политика финансирања система одбране, у територијално малим државама са малим националним буџетима, намеће доносиоцима одлука, на највишем војном и државном нивоу, потребу преиспитивања начина одржавања оперативних способности оружаних снага, неопходних за извршавање додељених мисија и задатака.

Да би оружане снаге „преживеле“ у условима смањења буџета за одбрану у средњорочном планском периоду, намеће се неопходност одрицања од дела способности, дела јединица или чак и целокупних видова. У условима немогућности

* bozidar.cmiljanovic@vs.rs

** slavisa.vlacic@va.mod.gov.rs

одржавања мултифункционалности намене оружаних снага, намеће се питање: Чема се онда одрећи и шта изгубити? Једна од опција у неким државама је одрицање од ваздухопловних борбених снага.

Да ли мале државе треба да поседују ваздухопловне борбене снаге? Позитиван одговор на предметно питање, неопходно, укључује свеобухватну (вишекритеријумску) анализу основних способности које морају бити развијене, дефинисање функција и начина коришћења таквих ваздухопловних снага?

Државе, које су поставиле питање потребе поседовања борбених ваздухопловних снага су државе, које су приступиле колективним системима безбедности и чије владе не верују да постоји спољна претња националној безбедности, те због тога улогу својих оружаних снага виде тежишно за ангажовање у међународним операцијама подршке миру.

Мало је доступних материјала који се директно баве перспективношћу „мањих ваздухопловних снага“, због чега се аутори рада, пре свега, ослањају на исцрпна проучавања актуелних чланака и разних теорија ваздухопловне моћи. Већина списка говоре о гледишту САД¹, које није довољно релевантно за овај рад, или о проблемима са којима се мање ваздухопловне снаге суочавају при одржавању оперативних способности у условима смањеног буџета². Проучени су материјали који се односе на тренутну ситуацију, будући утицај технологија, доктрина, као и на актуелне програме развоја борбених ваздухоплова. Циљ је да се аргументује визија логичног структурирања „мањих ваздухопловних снага“, сужених улога и функција, базираних на расположивим буџетима, способних да одговоре националним безбедносним захтевима.

Подела ваздухопловних снага према нивоу пројекције ваздухопловне моћи

Права мера ваздухопловних снага и њихових способности шира је од простог квантитативног исказивања, карактеристична за традиционални приступ³ дефинисања способности. На основу критеријума (1) оперативних способности и (2) самодовољности снага, тренутно имамо две пројекције ваздухопловне моћи.⁴ Прва пројекција је „ваздухопловна моћ САД“, а друга ваздухопловна моћ коју поседују остале државе.

Међу ваздухопловним снагама држава које чине другу групу, такође се могу извући значајне разлике у погледу способности. Подгрупу „веће ваздухопловне снаге“ чине ва-

¹ United States Joint Forces Command, Joint Operating Environment: Trends and Challenges for the Future Joint Force Through 2030, United States Joint Forces Command, Norfolk VA, December 2007, страна 66. Доступно на au.af.mil. Датум последњег приступа 18.06.2016. године.

² Royal Australian Air Force. (2008c). The future air and space operating concept (AAP 1000-F). Доступно на <http://airpower.airforce.gov.au/Publications/Details/162/AAP1000-F-The-Future-Airand-Space-operating-Concept.aspx>. Датум последњег приступа 16.09.2016. године.

³ Пример традиционалистичког описивања ваздухопловних снага: Југословенско ваздухопловство 1941. године поседовало је 137 ловачких авиона, 161 бомбардер и 161 извиђачки авион, што је укупно 459 авиона распоређених у 8 пукова Ваздухопловства војске и Ваздухопловства морнарице. Зденко Улепич: „Ратно ваздухопловство у Другом светском рату“, Војноиздавачки завод, Београд, 1974, страна 50.

⁴ Подела је заснована на званичном ставу и схватању Центра за развој ваздухопловне моћи Аустралијског краљевског ратног ваздухопловства и погодна је за потребе овог рада.

здухопловне снаге које поседују способност значајног проширења ваздухопловне моћи и, уз одговарајућу замену снага, способност вођења главних, дуготрајних кампања, самостално без потребе за подршком од стране савезничких снага. Државе са „већим ваздухопловним снагама“ поседују сопствену наменску индустрију и развијену инфраструктуру на високом нивоу, чиме је омогућена самодовољност снага и ресурса.

Ради бољег схватања поређења, ваздухопловне снаге које не поседују могућност примене ваздухопловне моћи у широком спектру задатака, односно, снаге које су способне да изврше само неколико додељених улога и/или функција ограничених квантитативних својстава (по питању броја авио полетања, количине расположивих ВУБС, расположивих ресурса ваздухоплова, броја обучених посада и др.) су „урушене ваздухопловне снаге“. Такве ваздухопловне снаге поседују само ограничен број ваздухопловних система као последица ограничених националних ресурса и капацитета за опремање и одржавање већег броја софистицираних (савремених) ваздухопловних платформи и система. Поред напред наведеног, државе са таквим ваздухопловним снагама ће, због недовољне развијености сопствених индустријских капацитета који примењују савремене технологије, у краткорочном периоду бити готово потпуно зависне од увоза, односно од спољних извора индустријског развоја, оперативне подршке, уређења и одржавања инфраструктуре потребне за оптимално ангажовање могућности сопствених ваздухопловних снага.

„Мање ваздухопловне снаге“ су оне ваздухопловне снаге које се, из два примарна разлога, налазе између две крајности – ограничених способности „урушених ваздухопловних снага“ и ваздухопловне моћи „већих ваздухопловних снага“.

Први и основни разлог сврставања у ову категорију је тај да овакве ваздухопловне снаге поседују основне могућности да самостално (независно) развијају способности за примену широког спектра ваздухопловних операција. Ваздухопловне снаге које се сврставају у ову групу, поседују ваздухопловне и оружане системе, развијене процесе и својствену способност⁵ да реализује функције, мисије и задатке садржане у ширем значењу ваздухопловне моћи. Овакве ваздухопловне снаге спадају у групу балансираних снага по питању развијености у односу на расположиве ресурсе и допринос који могу дати у очувању националне безбедности, односно месту и улози у систему одбране на националном нивоу.

Други разлог сврставања у ову категорију је тај да и ове ваздухопловне снаге, иако имају свестране и значајно развијеније способности од ваздухопловних снага у категорији „урушене ваздухопловне снаге“, имају ограничења по питању одрживости у смислу квантитативних својстава – способности које могу бити произведене у одређеном тренутку, дужини времена за које могу да одрже захтевани ниво способности извршавања задатака и ограниченим националним капацитетима по питању самосталне технолошке, индустријске и инфраструктурне подршке за извршавање операција у дужем временском периоду са повишеним степеном напрезања.⁶

⁵ Под појмом „својствена способност“ у овом раду се сматра способност коју не поседују остале снаге у систему одбране.

⁶ Видети Dorman, Andrew M., Transforming to Effects-Based Operations: Lessons from the United Kingdom Experience, Strategic Studies Institute, US Army War College, Carlisle PA, January 2008, Преузето са <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/PUB831.pdf> и <http://permanent.access.gpo.gov/ps90365/PUB831.pdf>. Датум последњег приступа 16.09.2016. године.

Довољност ваздухопловне моћи и захтеви по питању места и улоге „мањих ваздухопловних снага“ у заштити националних вредности и интереса

Способности ваздухопловних снага не могу се лако игнорисати приликом разматрања питања националне безбедности на стратегијском нивоу. Наиме, државе широм света теже да стекну довољност ваздухопловне моћи, при чему се довољност дефинише у оквиру појединачних националних виђења (перцепција) и захтева по питању места и улоге ваздухопловних снага у достизању и одбрани националних интереса.

„Мање ваздухопловне снаге“, уколико се ефикасно користе, постићи ће несразмерно веће ефекте и имају више шансе да преживе као ентитет од ваздухопловних снага сврстаних у категорију „урушене ваздухопловне снаге“ или, у крајње екстремним условима, чак и од „већих ваздухопловних снага“. Главни разлог за овакво стање ствари су критични захтеви за веома високу ангажованост – потрошњу ресурса у континуитету.⁷ Чак и у периоду потпуног мира, потребно је да се обезбеди адекватан ниво способности ваздухопловних снага, како за извршавање задатака за сопствене потребе, тако и за извршавање задатака у складу са захтевима копнених и поморских снага. „Мање ваздухопловне снаге“ ово ублажују до одређеног степена, одржавајући и развијајући способности тачно онолико колико је потребно да могу да изврше дефинисане задатке, уз пажљиво трошење ресурса на достизању баланса између задатака и способности.⁸

Будући изазови од значаја на одлуку за поседовање и развој „мањих ваздухопловних снага“

Постоји мноштво изазова стратегијског и оперативног значаја, који испољавају значајан утицај на ниво ефикасности „мањих ваздухопловних снага“ и ваздухопловне моћи, а самим тим и на став о релевантности и потреби њиховог поседовања. За потребе рада, анализиран је утицај четири стратегијска изазова.⁹

⁷ Ресурси наоружања и војне опреме која се користи у ваздухопловству су двоструко ограничени: часовно и временски, уз строго дефинисане услове сервисног одржавања по нивоима. Одржавање исправности на високом нивоу захтева располагање одговарајућим сетовима р/д, агрегата и склопова, а сами сервисни радови, поред финансијских издатака, захтевају значајно време које се односи на припрему средстава за сервисирање и само извршење сервисних радњи. Убрзана потрошња ресурса за последицу има већу учесталост упућивања средстава на сервис, а самим тим и смањење времена расположивости средстава за оперативну употребу.

⁸ Видети Smith, E. A. (2002). *Effects based operations: Applying network centric warfare in peace, crisis, and war*. Доступно на <http://www.dodccrp.org/files/SmithEBO.PDF>. Датум последњег приступа 05.09.2016. године.

⁹ Видети Air Power Development Centre, *An Air Force of Influence: A Strategic Framework for the Future Air Force*, Air Power Development Centre, Canberra, 2008. Доступно на <http://www.ausairpower.net/>. Датум последњег приступа 28.09.2016. године

Први изазов представља одржавање нераскидиве везе између кровног стратегијског документа из области националне безбедности и стратегије развоја и примене ваздухопловне моћи, дефинисане доктрином ваздухопловних снага. Потребно је напоменути да, како се ради о документима различитог хијерархијског нивоа, спону представљају свеобухватни садржаји стратегијског документа из области одбране и доктринарног документа из области оружаних снага у целисти.

Други изазов представљају политички циљеви (императиви), трећи „морална снага“ војног руководства, док четврти представља реалност планирања употребе ваздухопловних снага.

Начин схватања и превазилажења ових изазова има одлучујући утицај на значај „мањих ваздухопловних снага“ у националном систему безбедности.

Ради правилнијег схватања ауторовог виђења перспективности „мањих ваздухопловних снага“ у задржавању релевантности, дата су појединачна објашњења наведених изазова, њихова веза и утицај на ваздухопловне снаге – носиоца националне ваздухопловне моћи.

Као прво, основни услов који треба да задовоље све суверене државе је да имају кохерентну националну стратегију, посебно у нестабилном политичко-стратегијском окружењу. Ово представља фундаменталну основу са које функционални кровни документ националне безбедности и добро усклађен стратегијски документ из области одбране, могу примењивати свеукупне ресурсе који су на располагању националним носиоцима извршне власти. Овај процес представља кључан значај у дефинисању статуса и положаја војних снага у оквиру националне безбедности, јер неуспех у правилном дефинисању и усклађености наведених стратегија увек доводи до једностраности кровног документа националне безбедности и неприкладног стратегијског документа из области одбране. Доктрина ваздухопловних снага, развијена у оквиру овог процеса, мораће да узме у обзир не само могућности националних ваздухопловних снага, већ и шире предности и слабости државе. То укључује и национално гледиште по питању употребе ваздухопловне моћи, посебно у смислу њене примене у офанзивне сврхе.¹⁰ Развој доктрине ваздухопловних снага је посебно осетљив по питању пројекције офанзивне карактеристике. Више него код било које друге војне моћи, пројекција способности ваздухопловне моћи је склона оштрим нападима у медијима, када се непредвиђени и несрећни случајеви колатералне штете појаве у њеној примени. И најмањи колатерални утицај примене ваздухопловне моћи је лако видљив, а политичка осетљивост на такву штету и медијско извештавање, често намећу додатна ограничења за офанзивну употребу ваздухопловних снага и негативно утичу на слободан развој доктрине ваздухопловних снага. Ови, као и други, јасно видљиви спољни фактори морају бити пажљиво размотрени приликом дефинисања доктрине ваздухопловних снага.

¹⁰ Видети Royal Australian Air Force. (2008a). The air power manual (AAP 1000-D) (5th ed.). Преузето са <http://airpower.airforce.gov.au/Publications/Details/161/AAP1000-D-The-Air-PowerManual-5th-Edition.aspx>. Датум последњег приступа 05.01.2016. године и Air Power Development Centre, Air Campaigns – The RAAF's Application of Air Power, Air Power Development Centre, Canberra, 2008. Доступно на <http://airpower.airforce.gov.au/Publications/Details/143/CAF-Paper-No2--Air-Campaigns--The-RAAFs-Application-of-Air-Power.aspx?p=print>. Датум последњег приступа 16.09.2016. године.

Политички императиви (циљеви), настали под утицајем унутрашњих и спољашњих фактора, утичу на све аспекте ваздухопловне моћи, од иницијалног опремања и обуке до оперативне употребе стечених способности. Примера ради, уколико се анализирају унутрашњи социо-економски услови у некој држави, долази се до јасних сазнања о узрочно-последичном дејству на стицање способности националних ваздухопловних снага.¹¹ Тако имамо да усклађивање осетљиве природе извора (ресурса) унутрашњих социо-економских услова, са једне стране, са способношћу државе за дугорочно пројектовање, које је потребно за стицање и ефективну употребу способности ваздухопловне моћи, са друге стране, доприноси развијању способности државе за дугорочно финансирање, што за резултат поред развоја ваздухопловне моћи има и развој функције економске и социјалне снаге нације и стабилности. Државе са вишим нивоом развијености ваздухопловне моћи су и политички доминантне у датом географском региону.

Такође, ниво значаја и поверења садржаног у дипломатским иницијативама у оквиру кровног стратегијског документа из области националне безбедности дефинисаће (1) способности ваздухопловне моћи у које ће нација инвестирати и (2) основна опредељења о употреби ваздухопловних снага. На пример, опредељење једне државе да користи дипломатију као примарно средство за обезбеђење националне безбедности, ојачаће стратегију одвраћања ваздухопловним снагама засновану на демонстрираном одбрамбеном ставу, ојачаном само селективним офанзивним капацитетима и способностима.¹²

У комбинацији са перцепцијом могућих претњи и њиховом непосредношћу, ово би могло утицати на стицање, развој и одржавање способности „мањих ваздухопловних снага“. При свим овим разматрањима, потребно је узети у обзир непобитну чињеницу да политичка елита увек има одлучујућу улогу у дефинисању значаја и позиције ваздухопловне моћи у једначини националне безбедности.

„Морална храброст“¹³ на највишем стратегијском нивоу одлучивања и управљања је предуслов за успешно настојање обезбеђења прокламованих садржаја националне безбедности. Јединствене карактеристике војних операција чине „моралну храброст“ критичном за успех војних команди на свим нивоима командовања. Као подршка изреченом ставу, историја је препуна примера пропалих војних операција и кампања, преваходно због недостатка „моралне храбрости“ на командном нивоу да признају или да побољшају способности и недостатке снага којима командују. „Морална храброст“ није квалитет који може преко ноћи да се стекне и захтева пажљиву изградњу и неговање, посебно у дужим периодима мира, односно неангажовања оружаних снага. На најви-

¹¹ Clodfelter, M. (2009). Back from the future: The impact of change on airpower in the decades ahead. *Strategic Studies Quarterly*, 3(3), 104-122. Преузето са <http://www.au.af.mil/au/ssq/2009/Fall/clodfelter.pdf>. Датум последњег приступа 12.09.2016. године.

¹² Види Department of Australian Defence. (2002). *FORCE 2020*. Преузето са <http://www.defence.gov.au/publications/f2020.pdf>. Датум последњег приступа 16.09.2016. године.

¹³ Под овим појмом у раду се подразумева особина коју поседује особа која је праведна и одлучна да устане и изнесе ставове и чињенице, упркос ризику да њиховим изношењем може негативно утицати на своју тренутну позицију, положај или друштвени статус.

Видети више у Douglas N. Walton, *Courage, a Philosophical Investigation*, University of California Press, 1986, ISBN 0-520-05443-1. Доступно на <http://www.books.google.rs> датум последњег приступа 09.11.2016. године и Rushwort M. Kidder, *B Mc Lead, Moral Courage*, доступно на www.journal.gc.ca Датум задњег приступа 09.11.2016. године.

шем националном нивоу одлучивања, ово се може постићи само када постоји транспарентност и обострано поверење између цивилног државног руководства и војног врха. Тако самопоуздање ће подупрети „моралну храброст“ војног руководства да члановима владе обезбеди искрен и оптималан савет у свакој ситуацији. У војној хијерархији исти принципи важе за односе и комуникацију између различитих нивоа командовања.

Реалност планирања употребе „мањих ваздухопловних снага“ заснована је првенствено на тачној процени њихових способности. Сваки план заснован на нерелним проценама способности је осуђен на неуспех. Међутим, постоје бројни фактори који усложњавају тачну процену способности снага. Током дужег мирнодопског периода, те процене ће настојати да изгледе разлике и недостатке које би имале утицај на способности снага у стварним операцијама. Због тога, организационе целине оружаних снага које се баве проценом морају да превазиђу спокојство од процена базираних на мирнодопским „само-честиткама“ које доносе и одржавају лажни осећај адекватности и довољности. С друге стране, владе не смеју да оклевају да признају постојеће недостатке у војним способностима. Ситуацију додатно погоршава чињеница да државно цивилно руководство не поседује довољно знања о војним способностима. Такође, реалност представља чињеница да се могућности ваздухопловне моћи ослањају на технологију и скоро увек су технолошки подржане. Међутим, претерано ослањање на технологију у циљу ублажавања недостајућих способности снага представља замку која се обично превиди. Планери морају да буду свесни ових директних изазова за прецизну процену нивоа снага, која је од кључног значаја за ефикасно планирање употребе „мањих ваздухопловних снага“.

Поред указаних стратегијских изазова, постоји и велики број очигледних изазова на оперативном нивоу који усложњавају ефикасну примену „мањих ваздухопловних снага“. Они ће постати само још израженији у средњорочној будућности. Неки од тих изазова који ће имати утицај на примену ваздухопловних снага су: (1) будуће кризе биће непредвидљиве по природи претње и времену испољавања, чиме се значајно скраћује време упозорења; (2) спектар активности војних команди ће се повећати, увођењем средстава базираних на вештачкој интелигенцији; (3) проток информација ће наставити да утиче на ситуациону свест на свим нивоима командовања; (4) утицај асиметрије на оперативном нивоу ће се повећати и (5) неконвенционално ратовање наставиће да ремети традиционалне пројекције способности снага.¹⁴

Перспективност „мањих ваздухопловних снага“

Оружане снаге су један од инструмената моћи за утицање на доносиоце одлука других држава. Војска може да се користи у комбинацији са другим инструментима националне моћи.¹⁵

¹⁴ Извор Working Paper 29, Air Power Development Centre. Доступно на <http://airpower.airforce.gov.au/Publications/Details/371/28-Decision-Superiority-An-Air-Force-Concept-Paper.aspx>, датум последњег приступа 07.10.2016. године.

¹⁵ Видети Smith, MP S. (2012). Address to the Air Power Conference. 2012 Royal Australian Air Force (RAAF) Air Power Conference, Canberra, Australia. Доступно на <http://www.minister.defence.gov.au/2012/05/10/minister-for-defence-address-to-the-air-power-conference-canberra/>. Датум последњег приступа 07.10.2016. године.

Борбени авиони су највидљивија, флексибилна опција војне моћи једне државе која се може употребити, или претити да ће бити употребљена у широком распону операција, од нападних до демонстрације силе.

Огромна већина држава у развијеном свету поседују ваздухопловне снаге као део њихових оружаних снага. Ваздухопловне снаге су моћно, видљиво средство за брзо исказивање моћи. Њихова способност испољавања моћи је без премца у односу на било које друге елементе конвенционалних снага, било по питању међународне свести, тако и по брзине тог ефекта. Утицај који ваздухопловне снаге испољавају сразмеран је њиховој снази и у великој мери доприноси утицају једне државе над страним доносиоцима одлука, кроз пружање оперативне и стратегијске флексибилности.

Реалност садашњих геополитичких и економских услова захтева сразмерну поделу буџетских средстава за инвестиције из свих области државног буџетирања (потрошње). Временом, промењен је начин на који се способности ваздухопловних снага стичу и употребљавају. У условима свеобухватних мера смањења трошкова од стране влада, јасно видљиви значајни финансијски расходи, неопходни за достизање и одржавање ваздухопловне моћи на захтеваном нивоу, често доводе ваздухопловне снаге у позицију првих субјеката којима се ускраћују финансијска средства. Напред наведена чињеница доводи ваздухопловне снаге у веома деликатну ситуацију по питању задовољења природе стицања и одржавања ваздухопловне моћи, засноване на унапређењима, иновацијама и примени савремених технологија.

Како се свет креће у све неизвеснију будућност, изазови са којима се ваздухопловна моћ сусреће постају разнолики и све комплекснији. Истовремено, решавање ових изазова захтева интензивније коришћење ресурса и испреплетено је са политичким парадигмама више него икада раније. Успешне ваздухопловне снаге свесне су потребе да се баве овом комплексношћу како би се осигурало њихова релевантност у новонасталом безбедносном окружењу. Да би се то постигло, „мање ваздухопловне снаге“ морају да се трансформишу у иновативну и прилагодљиву организацију снага.

Мале државе и државе са средњим нивоом моћи, као и државе са декларисаном војно-политичком неутралношћу теже да имају довољне војне способности за осигурање безбедности свог народа (не само безбедности државе), сопственим снагама, без тражења спољне помоћи. У потрази за самодовољности војне моћи, многе ваздухопловне снаге су биле приморане да се реорганизују у снаге са потребним нивоом моћи, али и са временским ограничењем испољавања и одрживости.

Да би остале релевантан чинилац у одбрани националне безбедности, „мање ваздухопловне снаге“ морају уравнотежити неколико различитих фактора.¹⁶

Први фактор представља: а) одржавање потребног нивоа ефективности у оквиру ширег спектра способности ваздухопловних снага; б) изградње такве структуре (организације) снага која омогућава флексибилно ангажовање тих способности и в) достизање напред наведеног ангажовањем додељених ресурса.

¹⁶ Видети Air Power Development Centre, *An Air Force of Influence: A Strategic Framework for the Future Air Force*, Air Power Development Centre, Canberra, 2008. Доступно на <http://www.ausairpower.net/>. Датум последњег приступа 28.09.2016. године и Dorman, Andrew M., *Transforming to Effects-Based Operations: Lessons from the United Kingdom Experience*, Strategic Studies Institute, US Army War College, Carlisle PA, January 2008, Преузето са <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/PUB831.pdf> и <http://permanent.access.gpo.gov/ps90365/PUB831.pdf>. Датум последњег приступа 16.09.2016. године.

Други фактор представља потреба прилагодљивости „мањих ваздухопловних снага“, како би се одржао корак са: а) темпом промена у међународном геополитичком и безбедносном окружењу и б) еволуцијом способности ваздухопловне моћи.

Да би задржале перспективност „мање ваздухопловне снаге“ морају развијати своје способности на начин да осигурају стратегијску важност на нивоу националног система безбедности. „Мање ваздухопловне снаге“ могу постати ефикасни учесници у обезбеђивању националне безбедности само уколико константно теже развоју снага и способности које имају стратегијски утицај. То ће омогућити „мањим ваздухопловним снагама“ да прилагоде основне способности, како би на најбољи начин испуниле краткорочне обавезе и осигурале њихову усклађеност са стратегијом националне безбедности.

Потребно је објаснити разлику између „мањих ваздухопловних снага“, које су оријентисане ка стратегијском утицају и оних који функционишу искључиво на тактичком нивоу у свим својим активностима, од планирања до извршења. Ваздухопловне снаге стратегијског утицаја биће у стању да обликују националну стратегију за обављање било које операције, било борбене или операције хуманитарне помоћи и да обезбеде услове да су њене основне способности адекватне за предложене активности. То не значи да ће покушати да прилагоде потребе нације сопственим могућностима, већ да би дугорочно, такве ваздухопловне снаге пажљиво размотрило могуће национално безбедносно окружење, предвиделе потребе која би могле настати и спроводиле опсежно планирање и обуку да би се задовољила не само највероватнија хитна ситуација, већ и сценарији које сматра могућим, али далеко мање вероватним. Такве ваздухопловне снаге ће развити своје способности у блиској координацији са политиком националне безбедности. Такав приступ организацији снага ће осигурати да ће ваздухопловне снаге бити у стању да обезбеде неопходне способности са одговарајућим капацитетима за успешно учешће у операцијама, са прецизно дефинисаним трајањем ангажовања, као одговор на било које националне безбедносне потребе.

Битно је указати да се процеси који чине „мање ваздухопловне снаге“ једним од стратегијских утицаја не могу предузети као импровизоване одлуке. Они укључују стицање потребних способности и њихово усклађивање са будућим захтевима. Ваздухопловне снаге, од свих других војних способности, захтевају најдуже време како би у потпуности асимилирале напредне системе наоружања, што додаје још један изазов у процесу планирања развоја способности. За развој „мањих ваздухопловних снага“ од изузетног значаја је потреба да се од стране доносиоца одлука развој посматра дугорочно уз довољно поверења у успех и значај повратних бенефита, са циљем да је развој способности одржив кроз пројектовани животни циклус ваздухоплова, који треба да буде минимум двадесет година.¹⁷ Препреке за достизање овог алгоритма су бројне и разноврсне и укључују питања која се прожимају од стратегијског до тактичког нивоа одлучивања.

Концепт развоја „мањих ваздухопловних снага“ способних за испољавање стратегијског утицаја на обликовање безбедносног окружења, базиран је на примарној одговорности ваздухопловних снага да владама обезбеде у било ком тренутку од-

¹⁷ Набавком ваздухоплова или ВУБС није завршено финансирање пројекта. У реалности финансирање тек почиње и траје временски онолико колики је животни век ваздухоплова или ВУБС. Укупна финансијска средства вишеструко надмашују набавну цену ваздухоплова или ВУБС.

говарајућу ваздухопловну моћ.¹⁸ То подразумева изузетну ефикасност у операцијама широког спектра сукоба, у распону од борбених до операција пружања хуманитарне помоћи. Уколико „мање ваздухопловне снаге“ свој развој не базирају на овим основама и захтевима, прилично брзо улазе у стање ирелевантности. Поред пружања адекватне ваздухопловне моћи на националном нивоу, поједине „мање ваздухопловне снаге“ такође морају да се боре са геостратегијском димензијом примене. На пример, „мање ваздухопловне снаге“ држава чланица НАТО морају поседовати способност учешћа у експедиционим операцијама, чиме се такође обезбеђују национални интереси. Овакве способности омогућавају позитиван однос и свестран приступ владе развоју ваздухопловних снага. Овако развијене, ваздухопловне снаге ставља у позицију кључног елемента предње линије у стратегијским опцијама за ангажовање националних снага.

Додатни проблем представља чињеница да нема значајне разлике у захтевима које владе испостављају према „мањим“ и „већим ваздухопловним снагама“. И од једних и других се захтева да буду у стању да пројектују војну силу самостално или као део система, коалиције или здружених снага уз истовремено вођење мировних операција и операција хуманитарне помоћи као дела безбедносних иницијатива. Основна разлика је у нивоу ангажованих снага и средстава.

Када се захтева пружање високо квалитетне ваздухопловне моћи у условима проширених безбедносних захтева, „мање ваздухопловне снаге“ суочавају се са два главна ограничења. Прво, оне не могу да се ослоне на масовност снага у суочавању са захтевима истовремених операција и морају да се побрину да на различите захтеве за ангажовањем одговоре експлоатацијом ефикасности, ефикасности, иновација и професионалног искуства.¹⁹ Друго, будући да општа мобилизација није одржива опција и могућност нарастања ваздухопловних снага, јер је пре свега за достизање потребног стандарда потребан дуг период да би уродио плодом, мање ваздухопловне снаге немају луксуз брзо повећања величине и облика снага у условима након испољавања кризе. Из перспективе „мањих ваздухопловних снага“ ова два фактора искључују могућност стварања мирнодопског језгра око кога се снаге могу брзо увећавати у складу са обухватом ванредних ситуација. Сходно томе, „мање ваздухопловне снаге“ морају планирати да се боре и победе са постојећим снагама, самостално и/или у сарадњи са другим видовима, агенцијама за подршку, савезницима и коалиционим партнерима.

Осим тога, одржавање доминације на бојишту, као примарни предуслов за успех у сукобу, постаје све теже и компликованије у условима савремених асиметричних и сложених безбедносних претњи. За „мање ваздухопловне снаге“ ово је фактор којим се додатно развлаче ионако ограничени ресурси до неодрживог степена напрезања и задовољења захтева. Ова ограничења и императиви увек ће усмеравати развој организације снага, при чему се структурирање мора реализовати у оквиру ограничења финансијских средстава издвојених из ширег националног

¹⁸ Видети Department of Australian Defence. (2002). FORCE 2020. Преузето са <http://www.defence.gov.au/publications/f2020.pdf>. Датум последњег приступа 16.09.2016. године.

¹⁹ Видети Royal Australian Air Force. (2008b). The Australian experience of air power (AAP 1000-H). Доступно на <http://airpower.airforce.gov.au/Publications/Details/373/AAP-1000HThe-AustralianExperience-of-Air-Power.aspx>. Датум последњег приступа 18.09.2016. године.

буџета. Ово је важно и односи се на све војне снаге, да свој развој пројектују и реализују готово идеално, без права на грешку, јер само тако стварају услове за испуњење својих прокламованих способности.

Једно од спорних питања са којим се суочавају све „мање ваздухопловне снаге“ је дилема оријентације развоја структуре снага. Да ли структурирати снаге за: (1) развој борбених способности за националне потребе (нпр. одбрана суверенитета државе од конвенционалних напада) или (2) да развија способности које су потребне за пружање хуманитарне помоћи или (3) да дају допринос коалиционим операцијама, које захтевају готово тренутно ангажовање.²⁰

Нема сумње да се у циљу задржавања дугорочне релевантности, „мање ваздухопловне снаге“ морају структурирати за најопаснији сценарио, уз задржавање флексибилности да се ангажују и у наметнутим операцијама, уградњом прилагодљивости, свестраности и иновативних могућности. Такве „мање ваздухопловне снаге“ биће у стању да значајније допринесу у свим непредвиђеним сценаријима. Таква прилагодљивост не долази само од материјалних система од којих је саздана ваздухопловна моћ, већ и од квалитета, посвећености, образовања и обуке, другим речима, од професионалне стручности ваздухопловног особља.

Упркос њиховој оперативној ефикасности, „мање ваздухопловне снаге“ ће се увек суочавати са ризиком да буду надмашене (поражене) од већих или боље покретљивих и агилнијих ваздухопловних снага непријатеља или од асиметричних претњи. Без спремних ресурса за обезбеђење квалитета расположивог особља и средстава, „мање ваздухопловне снаге“ морају да се ослањају на интелигентне и стално иновативне начине употребе. Ово је место где разлика између ваздухопловних снага стратегијског утицаја и чисто тактичких ваздухопловних снага, постаје веома значајна.

„Мање ваздухопловне снаге“ функционишу на критичној масовности снага и средстава и стога су обично више фокусиране на оперативне и тактичке исходе њиховог ангажовања.²¹ Да би остале релевантне у националној безбедносној једначини, мање ваздухопловне снаге мораће да еволуирају од чисто оперативне оријентисаности на снагу која покрива стратегијски фокус, уз задржавање ефективне оперативне функционалности. Борбена моћ и пројекција способности и даље ће бити камен темељац способности „мањих ваздухопловних снага“ за стварање неопходних ефеката.

Безбедносне околности се стално мењају, темпо еволуције варира са утицајем низа нових елемената и разматрања. Ова ситуација захтева да чак и тренутно компетентне „мање ваздухопловне снаге“ пролазе континуирани али контролисани процес трансформације, како би остале релевантне са захтевима националне безбедности. Очигледно је да на модерном бојишту, исход сукоба, отвореног и прикривеног, не одређује чиста физичка или виртуелна војна победа, већ победа у домену система размишљања, понашања и веровања непријатеља. Напред наведено има посебан значај на могућност испољавања утицаја на „способност непријате-

²⁰ Извор Working Paper 29, Air Power Development Centre. Доступно на <http://airpower.airforce.gov.au/Publications/Details/371/28-Decision-Superiority-An-Air-Force-Concept-Paper.aspx>, датум последњег приступа 07.10.2016. године

²¹ Видети Davies, A. (2010). RAAF capability review 2010 (Policy analysis, Paper 63). Преузето са http://www.aspi.org.au/publications/publication_details.aspx?ContentID=259&pubtype=0. Датум последњег приступа 16.09.2016. године.

љевог система доношења одлука“. Ваздухопловне снаге које поседују могућност дејства и утицаја на „непријатељев систем доношења одлука“ у значајној мери могу допринети достизању жељеног крајњег стања од тактичког до стратегијског значаја.

Закључак

Доминантан геополитички и економски развој ситуације намеће закључак да ће веома мали број држава бити у стању да одржи веће, ефективне ваздухопловне снаге.²² За државе које не поседују „веће ваздухопловне снаге“, уздизање ваздухопловних снага на ниво „већих“, под тренутно ограниченим ресурсима који су резултат глобалне ситуације, биће готово немогуће.²³ Међутим, државе са „мањим ваздухопловним снагама“, које већ имају изграђене значајне и довољне способности сматрају да одржавање овог статуса ваздухопловних снага и нивоа ваздухопловне моћи, није само потреба већ и неопходност у оквиру националног безбедносног апарата. Предности улагања у одржавање и редовну надоградњу постојећих капацитета ће далеко надмашићи ефекте трошења ресурса усмерених (ограничених) само за одржавање постојећих способности.

„Мање ваздухопловне снаге“ су веома способни савезници и коалициони партнери, који могу дати значајан допринос синергији ваздухопловне моћи коалиције, при чему недостатке ваздухопловних снага из ове групе надомешћују ваздухопловне снаге које се налазе у улози лидера коалиције. Овакав модел представља прихватљиво и често примењено решење код држава које су чланице војно-политичких савеза колективне безбедности.

Код држава које су декларисале војну неутралност, јасно је уочљиво схватање неопходности одржања способности „мањих ваздухопловних снага“ и спречавање њиховог деградиранија у категорију „урушених ваздухопловних снага“, јер би такве снаге поседовале ограничен и занемарљив значај на највишем нивоу стратегијског размишљања по питању задовољења дефинисаних захтева националне безбедности.

Један од императива развоја „мањих ваздухопловних снага“ је достизање способности обезбеђења више опција одговора на новонастале кризе, засноване пре свега на схватању безбедносног окружења националне државе. Ово је посебно важно (критично) за ваздухопловне снаге које имају ограничене ресурсе, како би биле способне да на потребном нивоу учествују у целокупном спектру војних операција током трајања сукоба. У супротном, ваздухопловне снаге се суочавају са реалном опасношћу од стратегијског заборавља.

За „мање ваздухопловне снаге“, које већ функционишу под додатним ограничењима, огромну важност представља неопходност усклађивања дугорочног плана и програма развоја снага са политиком и стратегијом националне безбедности.

²² Видети United States Joint Forces Command, Joint Operating Environment: Trends and Challenges for the Future Joint Force Through 2030, United States Joint Forces Command, Norfolk VA, December 2007. Доступно на <http://www.ausairpower.net/>. Датум последњег приступа 16.09.2016. године.

²³ Видети Dorman, Andrew M., Transforming to Effects-Based Operations: Lessons from the United Kingdom Experience, Strategic Studies Institute, US Army War College, Carlisle PA, January 2008, Преузето са <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/PUB831.pdf> и <http://permanent.access.gpo.gov/ps90365/PUB831.pdf>. Датум последњег приступа 16.09.2016. године.

Професионална стручност, у миру и рату, у комбинацији са технолошки савременим ваздухопловним системима је од фундаменталног значаја за важност „мањих ваздухопловних снага“ и од кључног значаја за њихов развој и еволуцију у стратегијски утицајне снаге.

Као државни инструмент, „мање ваздухопловне снаге“ обично не нестају из постојања уколико њихово деловање не представља сатисфакцију за њихове владе. Међутим, оне могу, и хоће, нестати са списка за обезбеђење националне безбедности. Опасност за „мање ваздухопловне снаге“ које не еволуирају у снаге стратегијског утицаја је ризик да постану мање релевантне, пре свега променом безбедносних прилика у наредним годинама. Ако остану чисто реактивне у настајању претње (изврсне на оперативном и тактичком нивоу сукоба), без способности да обликују окружење за оптимизацију пројекције моћи и употребе својих способности да задовољи националне циљеве, дугорочно не би више биле релевантне за потребе владе и неизбежно ће се суочити са заборавом.

Литература

- [1] Air Power Development Centre, Air Campaigns – The RAAF's Application of Air Power, Air Power Development Centre, Canberra, 2008
- [2] Air Power Development Centre, An Air Force of Influence: A Strategic Framework for the Future Air Force, Air Power Development Centre, Canberra, 2008
- [3] Clodfelter, M. Back from the future: The impact of change on airpower in the decades ahead. Strategic Studies Quarterly, 2009
- [4] Dorman, Andrew M., Transforming to Effects-Based Operations: Lessons from the United Kingdom Experience, Strategic Studies Institute, US Army War College, Carlisle PA, January 2008
- [5] Davies, A. RAAF capability review 2010 (Policy analysis, Paper 63), 2010
- [6] Davies, A. What's plan B? Australia's air combat capability in the balance (Policy analysis, Paper 79), 2011
- [7] <http://www.defence.gov.au/publications/f2020.pdf> Department of Defence. FORCE 2020, 2002
- [8] Laird, R. F. A 21st-century concept of air and military operations. Defense Horizons, Royal Australian Air Force, 2009
- [9] Meillinger P.: Air Power and Armies, Sir John Cotesworth Slessor, Maxwell AFB, AL: Air University Press, 2009
- [10] Royal Australian Air Force. (2008a). The air power manual (AAP 1000-D) (5th ed.), 2015
- [11] Royal Australian Air Force. (2008b). The Australian experience of air power (AAP 1000-H)
- [12] Warden, J.A.: Air Theory for the Twenty-first Century. In K.P. Magyar et al. (eds.) Challenge and Response. Maxwell AFB, AL: Air University Press, 1994
- [13] Australian Air Force. (2008c). The future air and space operating concept (AAP 1000-F), 2008
- [14] Smith, E. A. Effects based operations: Applying network centric warfare in peace, crisis, and war, 2002
- [15] Smith, MP S. Address to the Air Power Conference. 2012 Royal Australian Air Force (RAAF) Air Power Conference, Canberra, Australia, 2012
- [16] United States Joint Forces Command, Joint Operating Environment: Trends and Challenges for the Future Joint Force Through 2030, United States Joint Forces Command, Norfolk VA, December 2007
- [17] Sanu Kainikara: A Framework for Campaign Analysis